

मित्रैरित्यध्यायोवध्यमाणानामापद्धर्माणां सुजभूतस्तत्र सर्वप्रकारैरापद्यागतायामधर्मेण प्रजापीडनजेनापिकोशद्विःकर्तव्यतेनैवसर्वा आपदस्तरतीत्यध्यायार्थः ॥ १ ॥ सर्वतःसर्वैः ॥ २ ॥ परस्यचक्रं
राष्ट्रप्रतिअभियातस्यबलीयसासार्धं ॥ ३ ॥ असंविहितंअसम्यग्भक्षितंराष्ट्रयेनतस्य अतिपीडनात् परकीयामात्यादीनांभेदोपिअप्राप्यः तत्रअर्थसाध्यंजीवितंवासुकुतंअर्थश्चामार्गेणापिपास्यउतार्थंविना
मरणंवाश्रेयइतिसार्धेनप्रश्नः ॥ ४ ॥ मामांअप्राक्षीःपृष्टवानसि ॥ ५ ॥ वचनात्शास्त्रावधर्मश्रुत्वाउपास्यचक्रचिद्वेशेकश्चिदेवसाधुर्भवति ॥ ६ ॥ आपत्कालेधनार्थंप्रजाःकर्षन्पिधनंलभतेचेदापदंनि
स्तीर्यप्रजाअनुकंपयेत् नवालभतेचेत्स्वस्यप्रजामांचनाशोभवतीतिविचार्यस्वस्यप्रश्नस्योत्तरंस्वमेवचिन्तनीयमित्यर्थः ॥ ७ ॥ यात्रार्थंराज्ञांव्यवहारनिर्वाहार्थं धर्मोराज्ञांआपद्धर्मस्तदर्थत्वेनबहुलंउपायं

युधिष्ठिरउवाच मित्रैःप्रहीयमाणस्यबद्धमित्रस्यकागतिः ॥ राज्ञःसंक्षीणकोशस्यबलहीनस्यभारत ॥ १ ॥ दुष्टामात्यसहायस्यच्युतमंत्रस्यसर्वतः ॥ राज्या
त्स्वयवमानस्यगतिमग्न्यामपश्यतः ॥ २ ॥ परचक्राभियातस्यपराष्ट्राणिमृद्भतः ॥ विग्रहेवर्तमानस्यदुर्बलस्यबलीयसा ॥ ३ ॥ असंविहितराष्ट्रस्यदेशकालाव
जानतः ॥ अप्राप्यंचभवेत्सांख्येदोवाप्यतिपीडनात् ॥ जीवितंत्वयैहेतुवर्तत्राकिंसुकुतंभवेत् ॥ ४ ॥ भीष्मउवाच गुह्यंधर्मजमाप्राक्षीरतीवभरतर्षभ ॥
अपृष्टेनोत्सहेवकुंधर्ममेतंयुधिष्ठिर ॥ ५ ॥ धर्मोद्व्यणीयान्वचनाद्विद्विश्चभरतर्षभ ॥ श्रुत्वोपास्यसदाचारैःसाधुर्भवतिसकचित् ॥ ६ ॥ कर्मणाबुद्धिपूर्वेणभव
त्याढ्योनवापुनः ॥ तादृशोयमनुप्रश्नःसंव्यवस्यःस्वयाधिया ॥ ७ ॥ उपायंधर्मबहुलंयात्रार्थंशृणुभारत ॥ नाहमेतादृशंधर्मबुभूषेधर्मकारणात् ॥ ८ ॥ दुःखा
दानइहल्येषस्यात्तुपश्चात्क्षयोपमः ॥ अभिगम्यमतीनांहिसर्वासामेवनिश्चयः ॥ ९ ॥ यथायथाहिपुरुषो नित्यंशास्त्रमवेक्षते ॥ तथातथाविजानातिविज्ञानमथ
रोचते ॥ १० ॥ अविज्ञानादयोगोहिपुरुषस्योपजायते ॥ विज्ञानादपियोगश्चयोगोभूतिकरःपरः ॥ ११ ॥ अशंकमानोवचनमनसूयुरिदंशृणु ॥ राज्ञःकोश
क्षयादेवजायतेबलसंक्षयः ॥ १२ ॥ कोशंचजनयेद्राजानिर्जलेभ्योयथाजलं ॥ कालंप्राप्यानुगृह्णीयादेषधर्मःसनातनः ॥ उपायधर्मंप्राप्येमंपूर्वैराचरितंजनैः
॥ १३ ॥ अन्योधर्मःसमर्थानामापस्वन्यश्चभारत ॥ प्राक्कोशात्प्राप्यतेधर्मोवृत्तिर्माद्विरीयसी ॥ १४ ॥

शृणु अहंतुनबुभूषइतितस्यशब्दैरनादरणीयत्वंदर्शितं बुभूषेप्राप्तुमिच्छामि ॥ ८ ॥ एषउपायोदुःखादानः प्रजानांदुःखेनआदीयतेगीक्रियतेऽतएवपश्चात्क्षयोपमोमरणतुल्यः प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतोदुताश
नः राज्ञःप्राणान्बलंकोशंनादृग्ध्वाविनिवर्ततइति अभिगम्याश्चताःमतयश्चतासांसर्वासांप्रजानामितिवा ॥ ९ ॥ १० ॥ अयोगःउपायाभावः ॥ ११ ॥ १२ ॥ अनुगृह्णीयात् प्राक्कर्षिताःप्रजाइतिशेषः उ
पायधर्मोउपधर्मं अमृत्यधर्ममितिवावत् सार्धः ॥ १३ ॥ प्राक्कोशाद्विनापिकोशंतपआदिनाधर्मः वृत्तिर्जीवनं तल्लोपप्रसक्तौतुकोशसंचयविरोधीधर्मोनादत्तव्यइत्यर्थः ॥ १४ ॥